

НОВІ ЗНАХІДКИ ЗБРОЇ РАННЬОГАЛЫШТАТСЬКОГО ЧАСУ З ПРИКАРПАТТЯ

Нещодавно археологи Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України отримали для наукового опрацювання рідкісну знахідку – стародавній меч, зроблений з бронзи.

Згідно інформації власника, знахідку виявлено випадково в руслі або прибережних намивах р. Серет поблизу с. Черепківці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.

Меч складається з двох частин – двосічного клинка і суцільного порожньо-тілого руків'я, відлитих окремо у формах-моделях. Клинок входить всередину руків'я і закріплений за допомогою двох заклепок. Повна довжина меча становить 63 см. Клинок довжиною 53 см рівний, плавно звужується до вістря, в перерізі має ромбо-подібну форму із заокругленими бічними гранями, товщина його 0,8 см. Максимальна ширина клинка 3,5 см. Посередині леза, з двох сторін по всій його довжині проходить пружок-нервюра напівсферичної в перерізі форми шириною 0,8 см, а паралельно обіч неї – ще дві рельєфні смуги шириною 7 і 8 см. На нижній частині клинка, ближче до вістря, з двох боків вздовж леза нанесено по три тонкі заглиблені лінії.

Найвиразнішою деталлю меча є овальне в перерізі руків'я довжиною 11,5 см і діаметром у найтовщому місці $3 \times 1,4$ см, воно охоплене трьома пружками, які ділять поверхню на три частини. Руків'я вивершується диском діаметром 4,5 см із кнопкоподібним виступом висотою 0,9 см посередині. Нижня частина руків'я має приблизний вигляд грецької літери “Ω”, дві нижні “лапки” якої охоплюють клинок, кріплячись до нього двома штифтами. Поверхня руків'я, особливо його нижня частина, заполірована, очевидно, від тривалого вживання.

Орнаментация меча є досить багатого і виконана неглибокою чеканкою по вже готовому виробу. Так, верхня площа диска-навершя навколо виступу в центрі прикрашена чотирма концентричними колами із ліній і крапок. Навколо них, по краю диска, проходить орнаментальний пояс із 11 витків спіралеподібного лівостороннього меандру, який нагадує гуцульський писанковий орнамент

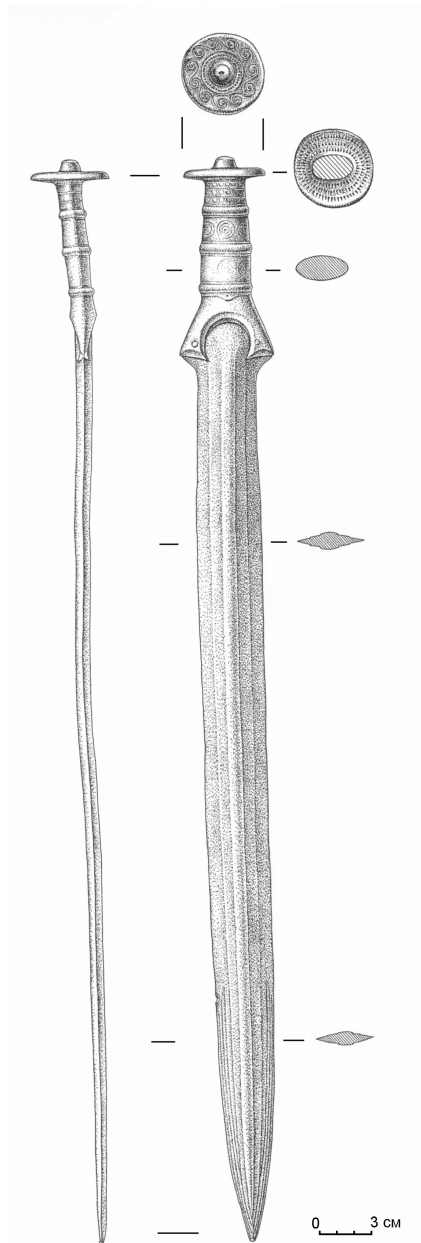

Рис. 1. Бронзовий меч із с. Черепківці Глибоцького р-ну Чернівецької обл.

Fig. 1. Bronze sword from Cherepkivtsi, Hlyboka district, Chernivtsi region

ми із ліній і крапок. Навколо них, по краю диска, проходить орнаментальний пояс із 11 витків спіралеподібного лівостороннього меандру, який нагадує гуцульський писанковий орнамент

“безконечник”. На нижній площині диска вичеканено чотири кола із штрихів-гостроконечників. Верхній сегмент руків’я орнаментований подвійними горизонтальними лініями, між якими розташовані ряди із півкілець – “підківок”. На середньому та нижньому сегментах простежуються майже стерті сліди орнаменту із концентричних кілець. Меч дуже добре збережений, лише клинок несильно вигнуто посередині та ледь надщерблено лезо (рис. 1, фото 18, 19). Вага меча становить 850 г.

Загально меч із Черепківців належить до численної групи мечів, які часто називають “ліптовськими”, поширених в низці археологічних культур кола урнових полів поховань кінця доби бронзи в Центральній Європі. Найбільше таких мечів виявлено у північно-східному приальпійському і альпійському регіонах та Верхньому Подунав’ї у Німеччині (Баварія, Фальц), Австрії (Верхня і Нижня Австрія, Тіроль)¹, Чехії, Словаччині, Угорщині, дещо менше в Сербії, Хорватії, Румунії і Польщі [Hrula, 1954, s. 215–226].

Знахідки бронзових мечів, в тому числі ліптовського типу, відомі також в Україні, здебільш на Закарпатті [Кобаль, 2010, с. 206–209]. На теренах північніше Карпат, в Галичині і на Буковині, зафіксовано 34 цілих мечів кінця доби бронзи, які належать до різних типів. Окрім знаменитого скарбу із 12 розкішно орнаментованих мечів із с. Комарники на Бойківщині (Турківський р-н Львівської обл.) [Szaraniewicz, 1900, s. 101–102; Грушевський, 1900, с. 1–4; Antoniewicz, 1921, s. 37–38, рис. 8а, 9а; 1925, s. 13, рис. 5; Żurowski, 1949, s. 165, 197, tabl. XXXIII, 5] та меча зі скарбу в Баличах [Żurowski, 1949, s. 156, tabl. XXXII, 1], решта їх знайдено поодиноко². Невеликі фрагменти меча, разом з іншими предметами, входять до складу скарбу з Грушок [Żurowski, 1949, s. 159, tabl. XXXII, 9].

Меч із Черепківців відноситься до типу мечів із цільнолитим руків’ям (Vollgriffschwerter) із трьома поперечними пружками та дископодібним наверхшам. Згідно класифікації Г. Мюллер-Карпе, черепківський меч можна зарахувати до I-го варіанту типу Ерлах (Erlach), датованого періодом HaA₁ [Müller-Karpe, 1961, s. 7–15, taf. 4, 9, 10, 15, 7, 8]. За класифікацією Є. Фогеля для бронзових мечів з території Польщі, черепківський меч є близьким до типу ХХА, типу ХХВ та найбільше до типу ХХФ [Fogel, 1979, s. 47–49, 53, tabl. IV, 6, 7, V, 4], які датуються цим дослідником BD–HaA₁. В. Блаєр датує мечі різних варіантів ліптовського типу з території Польщі переважно періодом HaA₁–HaA₂ [Blajer, 2001, s. 125].

Аналогічні черепківському мечі типу Ерлах знайдено в Словаччині, зокрема в скарбі із Сляче [Veliačik, 1983, s. 49, taf. XLV, 6]. Подібні мечі з Центральної і Північно-Західної Румунії (Понтічеу, Турія, Одорхей, Орадя) зараховуються до типу “дисково-кнопових” мечів (Scheibenknäufschwerter) і відносяться до періоду HaA₁ [Alexandresku, 1966, s. 126–127, taf. V, 4–6, VIII, 1–3].

Основні центри виробництва таких мечів знаходились в альпійському і верхньодунайському регіонах. Найімовірніше, на землі північніше Карпат вони потрапляли

¹ Звідси відомі багаті поховання, датовані ступінню Großmugl і ступінню II доби полів урнових поховань (HaA₁), в інвентарі яких зустрічаються мечі, аналогічні черепківському [Müller-Karpe, 1959, s. 192–193, abb. 28, 2].

² Бурканів [Przybysławski, 1906, s. 41, tabl. I, 1; Antoniewicz, 1921, s. 30, рис. 1], Волока [Войнаровский, Смирнова, 1993, с. 183–190], Галич [Pauli, 1840, s. 27, рис. 12; Żurowski, 1949, s. 162, tabl. XXXIII, 6], Дора [Малеев, Томенчук, 1990, с. 116, рис. 1, 2], Завадинці [Podkowińska, 1933, s. 116–164, fig. 52], Завалів [Ossowski, 1890, s. 25; Żurowski, 1949, s. 175, tabl. XXXIII, 3], Заложці [Janusz, 1918, s. 89–90; Podkowińska, 1933, fig. 49], Залуква [Малеев, Томенчук, 1990, с. 114–116, рис. 1, 4], Капів [Żurowski, 1949, s. 165, tabl. XXXIII, 2], Коропець [Antoniewicz, 1925, s. 12, рис. 4; Żurowski, 1949, s. 166, tabl. XXXIII, 4], Піддністрянці [Majkowski, 1925, s. 315–316; Żurowski, 1949, s. 170, tabl. XXXII, 6], Синьків [Олійник, Стефанович, 2009, с. 129–131], Ступки [Малеев, 1992, с. 191, рис. 1, 2], Товмачик [Малеев, Томенчук, 1990, с. 114, рис. 1, 1], Томашівці [Janusz, 1918, s. 154; Żurowski, 1949, s. 173, tabl. XXXII, 8], Цвітова [Бандрівський, 2008, рис. 3], Язловець [Przybysławski, 1906, s. 21; Antoniewicz, 1921, s. 40–41, рис. 12, 12а; Podkowińska, 1933, s. 142, fig. 27; Żurowski, 1949, s. 164, tabl. XXXII, 7], два мечі з невідомої місцевості у Східній Галичині [Janusz, 1918, s. 93; Żurowski, 1949, s. 176–177, tabl. XXXIII, 1, 7].

прадавними торговими шляхами, які вели через гірські перевали [Пастернак, 1961, с. 271–273]. Напрямки цих доріг фіксуються знахідками скарбів бронзових виробів, в тому числі і мечів. Із 34 цілих мечів, виявлених на теренах заходу України (не враховуючи Закарпаття), 11 мечів належать до ліптовського типу із дископодібним навершям руків'я. Найближчими до черепківського клинка є мечі із Карова на Сокальщині [Żurowski, 1949, s. 165, tabl. XXXIII, 2], Завалова на Тернопільщині [Ossowski, 1890, s. 25; Przybysławski, 1906, s. 42; Żurowski, 1949, s. 175, tabl. XXXIII, 3] та з невідомої місцевості на заході України [Majkowski, 1925, s. 315–316; Żurowski, 1949, s. 177, tabl. XXXIII, 1]. Подібні мечі знаходяться в численних скарбах стародавніх бронз Закарпаття, наприклад, з Олешник [Пеняк, Шабалин, 1964, с. 198–199, рис. 3, 1–3] або Оноківців [Кобаль, 2010, рис. 2, 5]. Аналогічний меч виявлено також у Верхньому Надбужжі [Banasiewicz, 1990, s. 34–35].

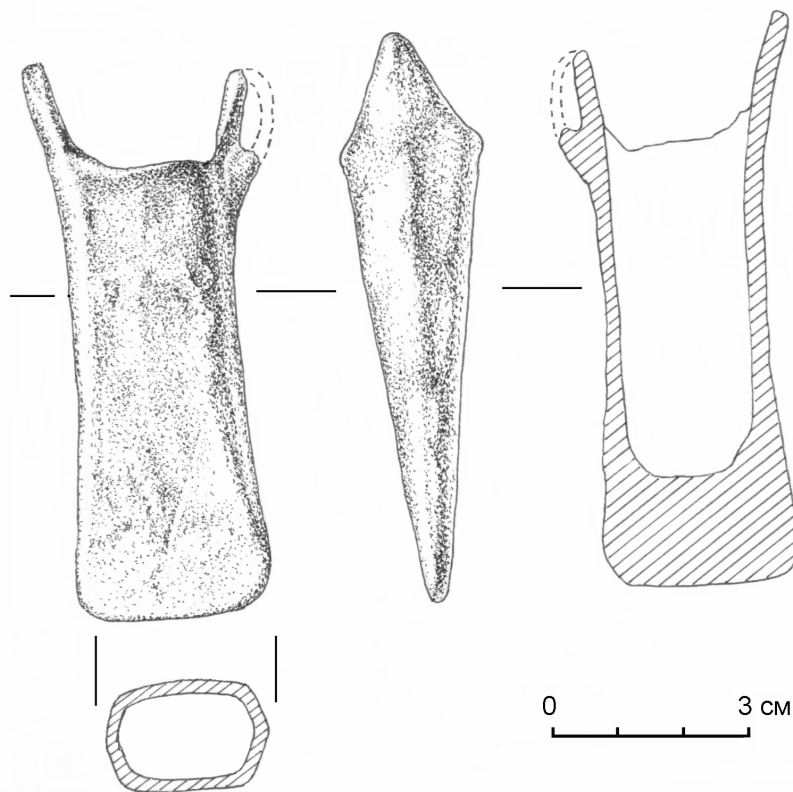

Рис. 2. Бронзовий кельт із с. Кальна Долинського р-ну Івано-Франківської обл.

Fig. 2. Bronze celt from Kal'na, Dolyna district, Ivano-Frankivsk region

Щодо орнаментатії меча з Черепківців, то зауважимо, що орнамент у вигляді безперервного спірального меандру, нанесений на верхню площину диска, який вивершував руків'я, трапляється досить рідко. Бачимо його на мечі, знайденому в Дунаї, з Ковіна в Сербії, на мечі з поховання в Кухарді в Південно-Західній Німеччині [Müller-Karpe, 1961, taf. 4, 9, 10] та на мечі з Орадя на північному заході Румунії [Alexandrescu, 1966, taf. VII, 4,].

Отже, меч із Черепківців, який можна датувати періодом $\text{HaA}_1\text{--HaA}_2$ (1200–1000 р. до н. е.), є 12 знахідкою в Україні цілого меча пізнього періоду доби бронзи з цільновилитим руків'ям і дископодібним навершям. Враховуючи його місцезнаходження (Буковина, верхів'я р. Серет), меч, найімовірніше, належав носіям культури Гава.

Як ми зазначали, на теренах заходу України мечі пізньобронзової доби, в тому числі і ліптовського типу, входять до складу скарбів або знаходяться окремо. Поховання з бронзовими мечами людей, очевидно, високого соціального стану, відомі здебільш в альпійському та приальпійському регіонах, менше в Чехії та Моравії. Далі на схід і північ – на підтатранських і карпатських теренах – таких поховань з мечами ліптовського типу немає [Hrálal, 1954, s. 220].

Зауважено, що на території Польщі бронзові мечі із суцільно вилитим руків'ям типу ліптовських також ніколи не входили до складу поховального інвентаря [Blajer, 2001, s. 127]. На заході України лише один меч нібито знайдено в контексті поховального археологічного комплексу – у 1828 р. його видобуто з кургану (?) під Галичем [Pauli, 1840, s. 27, рис. 12]. Натомість велику кількість мечів виявлено у водному середовищі або поблизу: в ріках, озерах, болотах, торфовищах, прибережних намівах, на берегах водойм. В таких умовах знайдено меч з Черепківців та ще щонайменше шість мечів та їх фрагментів з Бурканова, Глушкова, Піддністрян, Синькова, Ступок, Томашівців. На території Польщі із 49 мечів пізньобронзової доби фази BD–НаА₂ 20 виявлено у водному середовищі, найбільше (10 екземплярів) – у ріці [Blajer, 2001, s. 125, табл. 38].

Очевидно, що за часів доби бронзи і раннього заліза меч був дорогою, престижною зброєю, якою володіли не лише вожді і видатні воїни, але й жерці. Велика кількість votivних скарбів із мечами та численні знахідки мечів у воді можуть свідчити про використання мечів (в першу чергу, пишно орнаментованих), як основних атрибутів певних релігійних обрядів, зокрема, жертвоприношень та поклоніння божествам. Не виключено, що власне в часи доби бронзи зародився культ меча – символа влади, божественної сили, мужності і честі.

В Музеї історії міста Болехова ім. Романа Сковорія експонується цікава знахідка – бронзова сокирка–кельт, знайдена в с. Кальна Долинського р-ну Івано-Франківської обл. На жаль, детальніші обставини цієї знахідки невідомі³. Вперше кельт опубліковано М. Бандрівським [Бандрівський, 2002, с. 517, рис. 8, 2].

Кельт має клиноподібну форму із виступом у передній частині втулки та вушком у задній частині, лезо рівне, кути заокруглені. Сокирка досить добре збережена, вкрита природною смарагдовою патиною, лише відсутня частина вушка, а лезо та бічні грані досить сильно стерті, що свідчить про тривале використання виробу. Повна висота сокирки 8,9 см, висота самого корпусу 7 см, ширина у найвужчому місці (посередині) 2,6 см, ширина леза 3 см, товщина при втулці 2,3 см. У поперечному перерізі кельт має видовжену шестигранну зі згладженими кутами форму розміром 2,6×1,8 см. Товщина стінок кельта коливається від 0,2 см до 0,4 см (рис. 2, фото 20).

Кельт із Кальної належить до кельтів східнокарпатського типу (інакше – кельтів із “дзьобоподібним” виступом або увігнутою втулкою), які з’являються наприкінці доби бронзи (горизонт скарбів Уріу–Опаї) та існують до періоду НаВ₁, тобто до початку ранньозалізної доби. Територія їх поширення охоплює Закарпаття, Північно-Східну Угорщину, Східну Словаччину, Північно-Західну Румунію. Такі кельти знаходяться здебільш в скарбах разом із іншими предметами [Novotná, 1970, s. 79; 1970a, taf. XXVII, 2, 3, XXXVI, 1–12, XXXVII, 2–4, XXXVIII, 11; Petrescu-Dîmbovița, 1977, p. 128, pl. 303, 2, 15–17, p. 135, pl. 322, 1–4, pl. 324, 10–12, p. 144, pl. 354, 4–7; Kobal', 2000, s. 40; Пеняк, Шабалин, 1964, с. 198, рис. 1, 5–9; Кобаль, 2007, с. 339–341, рис. 3, 1–2]. Менш поширені такі кельти на території Польщі, вони зустрічаються серед матеріалів тарнобжезької лужицької культури в комплексах, датованих II-ю і III-ю фазами пізнього періоду доби бронзи (наприклад, в скарбах з Тішцяни та Мацькувки), і вважаються виробами “закарпатського” походження [Moskwa, 1976, s. 235–236, рис. 36, o, s. 301, рис. 66, b; Przybyła, s. 613–614, рис. 9, 10].

На Прикарпатті кельти із “дзьобоподібними” виступами знайдено поодиноко та в скарбах культури Гава з Балич, Галича, Грушки, Кам'янки Великої, Крилоса, Слобідки Лісної, Стецевої, Самбора [Żurowski, 1939, s. 205, 207, tabl. I; 1949, s. 177–178, tabl. I, 1–3, 4, 6, 7, II, 4, 5, 7, III, 2, 4, 7, 8, IV, 2], Потічка [Крушельницька, Філіпчук, 1993, с. 132–133, рис. 7, 1–4]. Так само до культури Гава можна віднести і кельт з Кальної. Такі кельти, як і кожна сокира, могли мати широке практичне застосування, але перш за все це була ефективна зброя [Клочко, 2006, с. 200].

³ Висловлюємо велику подяку директору Музею історії міста Болехова ім. Романа Сковорія п. Юлії Романишин за сприяння у науковому опрацюванні цієї знахідки.

Не виключено, що описана нами знахідка може мати відношення до іншого цікавого відкриття. У міжвоєнному часі у с. Витвиця, що розташоване за 3 км на південний схід від Кальної, під час копання глини на полі “Дебра” випадково знайдено великий скарб бронзових виробів. Для науки вдалося врятувати лише чотири браслети (два з них прикрашені карбованими лініями) та щиток із спіралеподібно скрученого стержня, які подарував для Музею НТШ у Львові мешканець села Степан Січка-Витвицький [Полянський, 1928, с. 11–12; Żurowski, 1949, s. 174, 201, tabl. XLIII, 6, XLV, 4, XLIX, 2, LI, 3, LV, 1a, 1b]. У 1944 р. скарб разом із іншими цінними археологічними знахідками із Львівських музеїв мав бути вивезеним до Німеччини. Однак вагони під час бомбардування було залишено під Краковом, і скрині з історичними українськими раритетами потрапили до збірок польських музеїв. Тепер Витвицький скарб, який датується періодом $\text{HaA}_2\text{--HaB}_2$, зберігається у Краківському археологічному музеї. Оскільки невідомо, де точно знайдено скарб у Витвиці та сокирка-кельт у Кальні, незважаючи на сусіднє розташування цих сіл, немає підстав стверджувати, що це речі з одного комплексу. Але зазначимо, що деякі скарби періодів $\text{HaA}_1\text{--HaB}_2$ з Північної Румунії, зокрема Мармарощини, складаються із кельтів, аналогічних сокирці з Кальної, та браслетів, аналогічних Витвицьким [Petrescu-Dîmbovița, 1977, p. 56, pl. 37, p. 84, pl. 119].

Вивчаючи прадавні транскарпатські шляхи, дослідники вважають, що у Східних Карпатах в давнину найчастіше використовувались легші для долання бескидські перевали (Ужоцький, Верецький, Воловецький), що підтверджується археологічними знахідками [Кобаль, 1993, с. 127–129]. Шлях, який проходив східніше, і вів від долини Тиси вверх р. Рікою через Торунський і Вишківський перевали в Горґанах, спадаючи вздовж р. Свічі до Дністра, не позначений виразними археологічними пам’ятками. Можливо, кельт із Кальної та Витвицький скарб є першими матеріалами, які свідчать про “горґанський” шлях з Північної Румунії (Мармарощини) у Наддністрянщину за доби пізньої бронзи. Потужні родовища соляної ропи поблизу Витвиці, Кальної і м. Долини, де віддавна виварювали сіль, теж могли бути причиною існування цього шляху.

ЛІТЕРАТУРА

Бандрівський М.

2002 Розкопки городища культури Гава-Голігради біля села Розгірче та розвідкові дослідження на Львівщині // Записки НТШ. – Т. 244. – Львів. – С. 506–519.

2008 Етнокультурна ситуація на заході України у постгавський час: голіградська культура й пам’ятки латорицької групи // МДАПВ. – Вип. 12. – С. 127–161.

Войнаровский В. Н., Смирнова Г. И.

1993 Новые находки древних бронз в окрестностях с. Волоки на Буковине // РА. – № 4. – С. 183–190.

Грушевський М.

1900 Бронзові мечі з Турецького повіта (Галичина) // Записки НТШ. – Т. XXXIII. – С. 1–4.

Клочко В. І.

2006 Озброєння та військова справа давнього населення України (5000–900 рр. до Р. Х.). – Київ. – 335 с.

Кобаль Й.

1993 Бронзовий скарб із села Завадка Воловецького р-ну Закарпатської обл. До проблеми стародавніх шляхів сполучень через гірські перевали Українських Карпат // Пам’ятки гальштатського періоду в межириччі Вісли, Дністра і Прип’яті. – Київ. – С. 122–129.

2007 Нові знахідки стародавніх бронзових предметів на Закарпатті // МДАПВ. – Вип. 11. – С. 337–342.

2010 Мечі доби бронзи Закарпаття // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Випуск IX–X. – Ужгород. – С. 198–222.

Крушельницька Л., Філіпчук М.

- 1993 Нові скарби із Снятинщини Івано-Франківської обл. // Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті. – Київ. – С. 129–134.

Малеєв Ю.

- 1992 Гальштатские элементы вооружения в междуречье Днестра и Прута // *Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami.* – Rzeszów. – S. 191–198.

Малєєв Ю.М., Томенчук Б.П.

- 1990 Гальштатські мечі з Івано-Франківського музею // *Археологія.* – № 3. – С. 114–117.

Олійник В., Стефанович М.

- 2009 Бронзовий меч ранньогальштатського періоду зі Синькова на Придністровському Поділлі // Взаємозв'язки культур епох бронзи і раннього заліза на території Центральної та Східної Європи. – Київ–Львів. – С. 129–131.

Пастернак Я.

- 1961 *Археологія України.* – Торонто. – 789 с.

Пеняк С. И., Шабалин А. Д.

- 1964 Олешниковские клады бронзових изделий // *СА.* – № 2. – С. 193–201.

Полянський Ю.

- 1928 Нові археологічні знахідки з Галичини // *Записки НТШ.* – Т. 149. – С. 9–30.

Alexandrescu A. D.

- 1966 Die bronzeschwerter aus Rumänien // *Dacia. Nouvelle série.* – Т. X. – S. 117–189.

Antoniewicz W.

- 1921 Miecze brązowe znalezione w Galicji // *Przegląd archeologiczny.* – Т. I. – Z. 1–2. – S. 28–42.

- 1925 Miecze brązowe znalezione w byłej Galicji // *Przegląd archeologiczny.* – Т. II. – S. 11–14.

Banasiewicz E.

- 1990 Miecz brązowy z Dorohuska nad Bugiem // *Sprawozdania z badań terenowych w województwie zamojskim w 1990 roku.* – Zamość. – S. 34–35.

Blajer W.

- 2001 Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich. – Kraków. – 427 s.

Fogel J.

- 1979 *Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły.* – Poznań. – 188 s.

Hrala J.

- 1954 Otázka původu a rozšíření mečů liptovského typu a mečů s čiškovitou rukojetí // *Archeologické rozhledy.* – R. VI. – S. 2. – S. 215–226.

Kobaľ J.

- 2000 Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine) // *PBF.* – XX/4. – Stuttgart. – 123 s.

Majkowski E.

- 1925 Dwa miecze z młodszej epoki brązu w Muzeum Kórnickim // *Przegląd archeologiczny.* – Т. II. – S. 315–316.

Moskwa K.

- 1976 *Kultura łużycka w Południowo-Wschodniej Polsce.* – Rzeszów. – 389 s.

Müller-Karpe H.

- 1959 Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. – Berlin. – 334 s.

- 1961 Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern. – München. – 129 s.

Novotná M.

- 1970 Die Äxte und Beile in der Slowakej // *PBF.* – IX/3. – München. – 112 s.

- 1970a Die Bronzehortfunde in der Slowakej. Spätbronzezeit. – Bratislava. – 135 s.

Ossowski G.

- 1890 Sprawozdanie z wycieczki paleoetnologicznej po Galicyi w r. 1889 // *ZWAK.* – Т. XIV. – S. 17–68.

Pauli Ž.

1840 Starożytności galicyjskie. – Lwów. – 49 s.

Petrescu-Dîmbovița M.

1977 Depozitele de Bronzuri din România. – București. – 390 s.

Podkowińska Z.

1933 Miecze brązowe z Wojciechowic w pow. Jędrzejowskim w woj. Kieleckiem // *Światowit*. – T. XIV. – S. 116–164.

Przybyła Marcin S.

2007 Początki późnej epoki brązu w dorzeczach Sanu i Cisy – chronologia, obraz kulturowy i transkarpackie powiązania // *Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie*. – Kraków. – S. 571–640.

Przybysławski W.

1906 Repertoryum zabytków przedhistorycznych na obszarze szesnastu powiatów Galicyi Wschodniej. – Lwów.

Szaraniewicz I.

1900 Miecze brązowe z epoki przedhistorycznej // *Teka konserwatorska Galicyi wschodniej*. – Lwów. – R. II. – S. 101–102, z 3 fotogr.

Veliačik L.

1983 Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra. – 206 s.

Żurowski K.

1939 Skarb brązowy z Gruszki pow. tłumacki // *Przegląd archeologiczny*. – T. VI. – Z. 2–3. – S. 204–221.

1949 Zabytki brązowe z młodszej epoki brązu i wczesnego okresu żelaza z dorzecza górnego Dniestru // *Przegląd archeologiczny*. – T. VIII. – Z. 1. – S. 155–247.

Dmytro PAVLIV

NEW FINDS OF WEAPON AND ARMOR FROM EARLY HALSHTATT PERIOD IN SUB-CARPATHIAN REGION

Bronze sword was recently discovered in Seret River near Cherepkivtsi, Hlybok district, Chernivtsi region. It belongs to swords of “Liptovs’kyi” type with solid handle (Vollgriffschwerter), to variant I of type Erlach (by: H. Müller-Karpe). It dated back to period HaA₁ – HaA₂ (1200–1000 B.C.) and interpreted as material of Gava culture. It’s the twelfth find of complete sword of such type in Ukraine.

Another weapon – bronze socket-axe – was found near Kalna, Dolyna district, Ivano-Frankivsk region. It belongs to East Carpathian type (socket axe with convex socket) and dated back to Bronze Age – beginning of Early Iron Age. This socket axe can be connected with hoard of bronze artifacts from neighbor village Vytvytsia, which is dated back to period HaA₂–HaB₂. Finds, presented above, were collected in Sub-Carpathian region of Dolyna district. Large sources of brine exist there and it can witness about presence of another trans-Carpathian “Gorgan” Pathway during the final period of Bronze Age.